

UN ATELIER DE FĂURAR ȘI UNELTE GETO-DACICE DESCOPERITE ÎN GORJ

GHEORGHE CALOTOIU

În anii trecuți pe platoul așezării geto-dacice de la Socu — Bărbătești s-a descoperit o locuință de suprafață cu dimensiunile de $5,25 \times 6,60$ m la adâncimea de 0,20 m. În partea centrală la adâncimea de 0,40 m s-a găsit o vatră de foc de dimensiunile de $0,45 \times 0,55$ m. Pe aceasta au fost descoperite fragmente ceramice și diferite resturi osteologice. Această locuință avea pereții din stâlpi împlețiți cu nuiele și apoi lipite cu pământ, pentru a fi mai călduroase și ferite de incendii. În partea de sud-est a locuinței s-a descoperit mult chirpic cu urme de nuiele. În această locuință s-a găsit în partea de nord-est la adâncimea de 0,42 m o fructieră întregibilă de culoare cenușie lucrată cu roata, iar în partea de nord-est s-au descoperit fragmente dintr-un cantaros, cu urme de pictură.

Tot aici s-au descoperit fusaiole rotunde și romboidale, buze de vase din pastă zgrumțuroasă sau fină și un fragment după o imitație de cupă deliană.

La 2 m sud-vest de această locuință s-a trasat o secțiune S₃ în lungime de 15 m/2 în direcția est-vest și au fost deschise două casete laterale A₁ și A₂. Aici la adâncimea de — 14 cm s-a descoperit un atelier de făurărie cu dimensiunile de $6,40 \times 5,60$ m. Acest atelier se compune din două vetre mari de tip platformă. Vatra din centru avea dimensiunile de $1,76 \times 1,40$ m și era de formă rotundă. Pe marginea vetrei au fost găsite dispuse concentric 7 pietre mari de riu. Pe vatră s-au descoperit trei creuzete cu urme puternice de ardere (unul vitrifiat) și multă cenușă. În partea de est s-a descoperit o gură de alimentare cu foc.

La 1,30 m sud de aceasta s-a descoperit o altă platformă — vatră ovală de $1,60 \times 1,45$ m cu o grosime de 12 cm.

Pe aceasta în partea de nord-vest pe o suprafață de 60 x 85 cm s-au găsit suprafețe lise suprapuse în număr de 10—12. În partea de sud-vest s-a descoperit multă lipitură arsă, trei pietre mari de riu și două bucăți de zgură. Sub această suprafață ovală la adâncimea de — 16 cm s-au descoperit fragmente de fructiere, buze de vase, fragmente de vase miniaturale și multă cenușă. Pe această suprafață clivată de pe platforma-vatră se foloseau pentru prelucrarea bronzului.

Între cele două suprafețe ovale s-a descoperit un tirant (un cordior) în lungime de 0,72 m și o lățime de 25 cm pe unele locuri de 35 cm care are o suprafață puternic ars la roșu. În partea de nord-vest a atelierului de făurărie a metalelor s-a descoperit pe o suprafață de 1,80 x 1,75 m multă lipitură. S-a mai găsit chirpic ars la roșu provenit de la un perete pe direcția nord-vest. În acest atelier putem deduce că se prelucra bronzul, dar că în alte părți aceiași meșteri puteau să prelucreze și ustensilele de fier. În cercetările arheologice din 1979 s-a mai descoperit o locuință de suprafață unde s-a găsit o vatră de foc cu multă cenușă. Tot acolo s-a mai găsit un clește de fier de dimensiuni mari, un creuzet, un dorn, bucăți mici de zgură. Această locuință — atelier se află la 155 m nord-vest față de noul atelier de făurărie găsit mai recent.

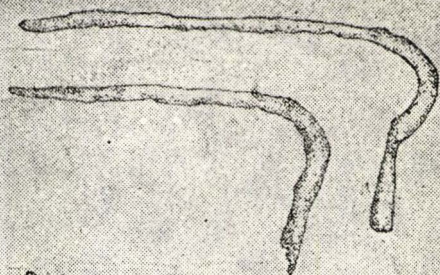
Atelierul de făurărie din așezarea geto-dacică de la Socu — Bărbătești se datează în secolul I î.e.n. — I e.n.

Atelierul de la Socu — Bărbătești se deosebește de cel de la Cățelu Nou¹ unde s-a descoperit un atelier ce constă dintr-o vatră, prin aceea că a fost găsită la aproximativ 1 m adâncime. Atelierul de la Socu — Bărbătești a fost descoperit mai la suprafață și se compune din două vetre platformă.

Descoperirile de la cetatea de la Bănița au scos la iveală creuzete, tipare pentru turnat inele, clești, ciocane, dălți². Lipsesc indiciile privitoare la sistemul de construcție a atelierului.

Așa cum am amintit mai sus atelierul de făurar de la Cățelu Nou avea o formă ovală cu diametrul de 4,35 x 3,70 m, adâncit în pământ pînă la 1 m. Inventarul atelierului cuprindea două creuzete, fragmente de bare din bronz, bucăți de zgură de metal topit, un cuțit masiv de fier³. Pe lângă bronz,

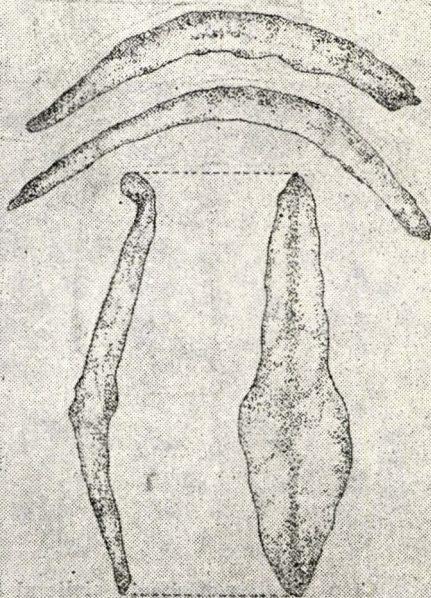
**Seceri descoperite la
Dobrița**

**Brăzdare — descoperite la
a. Bumbești-Jiu
b. Boroșteni**

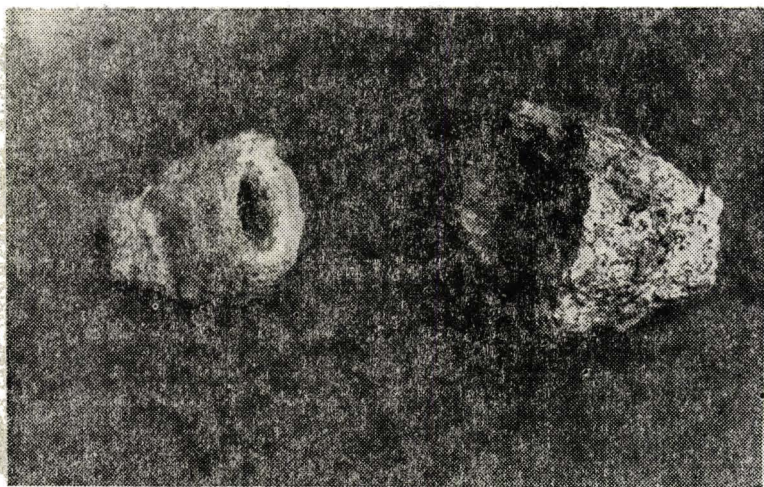

**Brăzdar — descoperit la
Socu-Bărbătești**

**Atelier de făurar descoperit în așezarea geto-dacică de
la Socu — Bărbătești**

**Creuzete descoperite în atelierul de făurărie dacic de la
Socu — Bărbătești**

acest atelier cu siguranță că a prelucrat și fierul. Atelierul se datează în secolul II î.e.n.

Cercetările arheologice de la Cetățeni au scos la iveală creuzete, tipare, zgură, fragmente de cupru, unelte de prelucrare a bronzului și a fierului⁴.

Urme de zgură, unelte de fier, bronz, creuzete s-au descoperit și în cetatea dacică de la Costești⁵.

Cîteva creuzete, fără alte indicii au fost descoperite și în așezarea de la Dumbrava⁶.

Cetatea de la Ocnița oferă informații privind existența unui atelier de bronzier. Singurele urme sînt creuzetele multe cu urme de argint⁷. Tot aici au mai fost descoperite clești, dălți, dar prin formă și mărime ele s-au folosit de către meșterii fierari.

O construcție de împletituri de nuiiele și chirpici și acoperită cu trestie a fost descoperită la Pecica⁸. Clădirea în care se află atelierul avea dimensiunile de 7 m lungime și 6 m lățime⁹. Inventarul cuprindea tipare, valve pentru turnat inele, creuzete, o nicovală, o ștanță pentru bătut monede dacice, dălțițe¹⁰. Atelierul se data în secolul I e.n.

În cetatea dacică de la Piatra Roșie s-au descoperit valve pentru turnat inele, o nicovală și o mare cantitate de produse făcute din bronz¹¹.

Creuzete, unelte din metal s-au descoperit și în așezarea de la Piatra Șoimului¹², fără a se preciza însă locul atelierului.

O altă așezare dacică unde se presupune că a funcționat un atelier de prelucrare a bronzului este Poiana. Prezența creuzetelor și a tiparelor împreună cu dălți, clești, străpungătoare și ciocane¹⁴, indică existența unui atelier mixt de prelucrare a bronzului și a fierului.

La Popești, săpăturile arheologice au scos la iveală creuzete, tipare pentru inele, bare de bronz, fără a se localiza atelierul propriu-zis.

Creuzete și bare de bronz au mai fost descoperite și în așezările de la Răcățău¹⁵ și Radovanu¹⁶, cu mențiunea că la Radovanu s-au descoperit și fragmente de tipare și zgură.

În așezarea dacică de la Săvirșin a fost identificată o locuință-atelier de prelucrare a bronzului și argintului¹⁷. Inventarul lui cuprindea creuzete, un cuptor și diferite unelte¹⁸. Așezarea și atelierul sînt datate în secolele I î.e.n. — I e.n.

În incinta fortificată de la cetatea dacică de la Tilisca s-au descoperit 14 matrițe de bronz și trei manșoane de fier cu ajutorul cărora se emiteau denarii republicani romani¹⁹.

Răspîndirea atelierelor de fierărie este relativ uniformă pe tot cuprinsul teritoriului locuit de geto-daci, iar atelierul de făurărie de la Socu — Bărbătești este singurul descoperit pînă acum în județul Gorj.

Alături de numeroase obiecte antice confecționate în aceste ateliere de făurari, Muzeul Județean Gorj deține valoroase piese legate de agricultură, ocupație de bază a comunităților antice ce au trăit pe actualul teritoriu al Gorjului.

Din categoria uneltelor folosite în agricultură pe teritoriul județului Gorj au fost descoperite în depozite coase și seceri dacice. Un asemenea depozit alcătuit din șapte coase dacice din fier a fost descoperit întîmplător cu ani în urmă la intrarea într-o peșteră de pe valea Sohodolului, pe raza comunei Runcu. Un gen asemănător de unelte agricole a fost semnalat și în cadrul altor descoperiri arheologice făcute pe raza județului Gorj, la Dobrița și Căpreni²⁰.

Coasele au curbura lamei mai puțin accentuată, prezentînd o buclă înaintea tubului de înmănușare, care are o formă conică și este prevăzut cu un orificiu pentru cui. Realizarea lor a fost făcută prin martelare. Lungimea totală a coaselor variază de la 102 cm pînă la 122 cm, iar lungimea tubului de înmănușare este de circa 18 cm, avînd un diametru maxim de 4,2 pînă la 4,4 cm.

Acest tip de coase se aseamănă ca formă cu tipul II de coasă după tipologia lui I. Glodariu și E. Iaroslavschi²¹, cu mențiunea că exemplarele descoperite la Runcu — Gorj prezintă tuburi de înmănușare spre deosebire de coasele de tipul II care este prevăzută cu o limbă pentru fixare. Avînd însă în vedere asemănările și faptul că autorii amintiți mai sus precizează existența a numai două tipuri de coase, noi propunem un al treilea tip care să cuprindă formele ce derivă din tipul doi, în privința formei lamei, iar limba de fixare fiind înlocuită cu tubul de înmănușare de formă conică.

Secerile sînt unelte agricole cu o frecvență deosebită în cadrul săpăturilor arheologice, ele fiind semnalate în descoperirile făcute la Dobrița și Telești, iar în acest an (1988) într-un bordei din așezarea geto-dacică de la Socu — Bărbătești. Forma acestor seceri este relativ simplă: ele pre-

zintă o lamă curbată, ascuțită la vîrf, fiind terminată la capătul opus printr-un cîrlig de fixare perpendicular pe lamă. În apropierea cîrligului secțiunea lamei este dreptunghiulară, iar pe măsură ce ne depărtăm de cîrligul de fixare secțiunea devine triunghiulară, acest lucru datorîndu-se operației de ascuțire realizată printr-o martelare. Mînerul de lemn era atașat secerii fie prin înfigerea cîrligului secerii în el și legarea secerii de acesta cu o sfoară sau curea, fie prin baterea forțată a unei verigi, procedeu întîlnit mai rar.

Lungimea secerilor variază între 37 și 54 cm, iar lățimea lamei este cuprinsă între 2,5 și 5,4 cm. Din punct de vedere cronologic atît coasele cît și secerile le putem încadra ca aparținînd secolului I e.n. Descoperirea unor seceri ce prezintă analogii cu exemplarele de la Dobrița, Telești și Socu — Bărbătești au mai fost făcute la Băiceni²² Bitca Doamnei²³, Căpilna²⁴, Covasna²⁵, Costești²⁶, Govora-sat²⁷, Grădiștea Muncelului²⁸, Losna²⁹, Popești³⁰, Racu³¹, Tilișca³² și Tinosul³³.

O altă categorie importantă în cadrul descoperirilor de unelte agricole o constituie și brăzdarele de plug. Unealtă importantă în cadrul muncilor agricole practicate de comunitățile antice, brăzdarul de plug a dus prin descoperirea lui un real progres în practicarea agriculturii. În așezarea getodacică de la Socu — Bărbătești a fost descoperit un brăzdar de plug realizat dintr-o bară masivă de fier cu o lungime de 24,2 cm și o lățime maximă a lamei de 7 cm. Bara de fier masivă a fost aplatizată și lătită la capătul care intră în pămînt, prezentînd pe partea ce stă pe pămînt o nervură mediană. La capătul îngust brăzdarul prezintă un cîrlig de fixare. În treimea inferioară a lui, acolo unde bara prezintă lățimea maximă, brăzdarul este îndoit atît pe axul longitudinal (determinîndu-se astfel o ridicare a vîrfului în raport cu corpul lui, mărindu-se și eficiența practică a uneltei) cît și pe cel transversal dîndu-i brăzdarului un aspect asemănător cu al unei lopețici. Vîrfurile brăzdarului se termină într-un triunghi cu un unghi foarte ascuțit. Brăzdarul era fixat pe o talpă de lemn fie prin înfigerea cîrligului în lemn sau prin așezarea unei verigi de prindere.

Descoperiri cu analogii la brăzdarul de la Socu — Bărbătești putem semna la Bitca Doamnei³⁴, Cetățeni³⁵, Strîmbu³⁶, Grădiștea — Muncelului³⁷, Popești³⁸, Tinosu³⁹ și Ocnița⁴⁰.

În strînsă legătură cu evoluția cultivării plantelor, crește și dimensiunea rîșnițelor. În acest sens descoperirea făcută în așezarea geto-dacică de la Socu — Bărbătești și în cetatea dacică de la Vîrț — Rovinari, confirmă evoluția dimensiunii acestui tip de unealtă. Cele două piese de la Socu — Bărbătești și Vîrț sînt realizate tot din pietre de rîu. Frecătorul puțin albiat are o formă regulată, prezentînd o lungime de 30 cm și o lățime uniformă de 10 cm. Piatra stătătoare are de asemenea o formă regulată cu lungimea de 50 cm și lățimea de 20 cm ; prezentînd o convexitate pronunțată atît ca urmare a fasonării cît și a folosirii îndelungate. Tot în așezarea dacică de la Socu — Bărbătești este semnalată și descoperirea unei rîșnițe de tip evoluat, stătătorul vizibil albiat în urma fasonării rocii de tuf vulcanic, are un diametru la bază de 32 cm. Alergătoarea și ea fasonată atent prezintă un orificiu median în formă de treflă, lateral prezentînd o adîncitură în care era fixată tija de lemn ce punea în mișcare rîșnița. Analogii cu descoperirea de la Socu — Bărbătești întîlnim la Ocnița⁴.

N O T E:

- ¹ M. Macrea, Oct. Floca, N. Lupu, I. Berciu, Cetățile dacice din sudul Transilvaniei, București, p. 32.
- ² V. Leahu, în CAB, II, 1965, p. 58.
- ³ Ibidem, p. 59.
- ⁴ Fl. Mîrțu, în Studii și articole, V, 1963, p. 21.
- ⁵ Sorin Cociș, Ateliere de bronzieri în Dacia preromană, în Sargeția, XVI —XVII, 1981—1982. p. 140.
- ⁶ Silviu Sanie, Seiva Sanie, în Cercetări istorice, IV, 1973, p. 90.
- ⁷ D. Berciu, Buridava dacică, București, 1981, p. 30,40.
- ⁸ I.H. Crișan, în Acta MN, VI, 1969, p. 97.
- ⁹ Ibidem, p. 95.
- ¹⁰ Ibidem, p. 96.
- ¹¹ C. Daicoviciu, Cetatea dacică de la Piatra Roșie, București, 1952, p. 81.
- ¹² I.H. Crișan, Burebista și epoca sa București, 1977, p. 308.

- ¹³ R. Vulpe, în SCIV, II, 1951, p. 203-204; I. H. Crișan, în Acta MN, VI, 1969, p. 99, fig. 4/1.
- ¹⁴ R. Vulpe, op. cit., p. 203-204.
- ¹⁵ V. Căpitanu în Carpica, VII, 1976, p. 53.
- ¹⁶ G. Trohani, D. Serbănescu, în Muz. Naț. II, 1975, p. 281.
- ¹⁷ M. Barbu, Așezarea dacică fortificată de la Săvârșin, expunere susținută la sesiunea de comunicări „Centenarul Muzeului județean Hunedoara — Deva”, Deva, 1982.
- ¹⁸ Ibidem.
- ¹⁹ I.H. Crișan, Op. cit., p. 317.
- ²⁰ Analogii cu piesele de la Runcu și cele de la Căpreni se află în colecția Muzeului Olteniei, informație primită de la Corneliu Tătulea, căruia îi mulțumim și pe această cale.
- ²¹ I. Glodariu, E. Iaroslavschi, Civilizația fierului, la daci, Cluj-Napoca 1979, p. 73-74 și fig. 33/3.5 --- 7.
- ²² A. Laszlo Arheologia Moldovei, V, 1969, p. 75.
- ²³ N. Gostar, Cetăți dacice în Moldova, 1966, p. 20.
- ²⁴ M. Macrea — I. Berciu, Dacia, N.S., IX; 1965, p. 228.
- ²⁵ Z. Szekely, S.C.I.V., 23, 2, 1972, p. 268, fig. 10/1.
- ²⁶ C. Daicoviciu, Materiale, VI, 1960, p. 335.
- ²⁷ D. Popescu, Dacia N.S., VIII, 1964, p. 392, nr. 51.
- ²⁸ C. Daicoviciu, S.C.I.V., I, 1/1950 p. 146., III, 1952, p. 300; IV, 1-2, 1953, p. 169; VI, 1955, p. 202.
- ²⁹ Silvia Teodor, Dacia, N.S. XXIV, 1980, p. 134, fig. 1; Silvia Teodor și Paul Sadurschi, Depot d'antils an fer d'epoque La tene de Lozna, Dep. de Botoșani, în „Inventaria arheologica”, București, 11, 1979, p. 71, fig. 4, 7.
- ³⁰ R. Vulpe, Materiale, III, 1967, p. 234, VII, 1961, p. 332.
- ³¹ Z. Szekely, Materiale, IX, 1970, Așezări getice, p. 305.
- ³² R. Vulpe și E. Vulpe, Op. Cit., p. 218.
- ³³ N. Gostar, Op. Cit., p. 20, fig. 9.
- ³⁴ D.V. Rosetti, S.C.I.V., XI, 2, 1960, p. 392.
- ³⁵ I. Glodariu, Acta MNA, 1975, 111, nr. 37.
- ³⁶ D. V. Rosetti, Op. Cit., p. 393.
- ³⁷ I. Berciu, Al. Popa, S. C.I.V., XIV, 1963, p. 51; I.H. Crișan, St. Com. Sibiu, 12, 1965, p. 214.
- ³⁸ R. Vulpe și E. Vulpe, Dacia I, 1924, p. 219 și fig. 47/24, 48/9.
- ³⁹ V. Canarache, SCIV, 1, 1950, 2, p. 99, fig. 13.
- ⁴⁰ D. Berciu, Op. Cit., p. 32.
- ⁴¹ D. Berciu, Op. Cit., p. 67.